

CUMHURİYET'İN 80. YILINDA TÜRK SENDİKACILIĞI

Alpaslan Işıklı*

Değerli izleyenler, sayın konuklar, kıymetli meslektaşım Sayın Dereli'nin başkanlığında, işçi ve işveren konfederasyonlarının değerli temsilcileri ile sizlerin huzurunuzda, dünün ve bugünün çok önemli bir konusu olan ve her halde yarın da olmaya devam edecek olan sendikacılık üzerinde konuşacağız. Konumuzu, Cumhuriyetin 80. yılında Türk sendikacılığı olarak belirlemiş bulunuyoruz. İlk konuşmayı ben yapacağım için, sendikacılığın bugününi anlamaya yardımcı olması bakımından, önce dününe göz atmak yararlı olabilir. Zaman darlığına karşın, basit bir tarihçe yapmak yerine, Türk sendikacılığının özgün yanlarını anahatlarıyla ortaya koymaya yönelik bir sunuş yapmanın uygun olacağı kanısındayım.

Acaba, Türk sendikacılığım dünyanın belli başlı sendikacılık hareketlerinden ayıran, belli başlı özellikleri nelerdir; dolayısıyla, onu farklı kılan unsurlar nelerdir? Bunun tahliline yönelik bir açıklamayla başlamak istiyorum. Bu arada, dünya sendikacılığı denilince, dünyadaki bütün sendikal akımları burada ele almaya ne gerek ve ne de imkân bulunmadığım biliyorum. Sendikacılık denildiğinde, öncelikle akla gelen ve tarihsel olarak ele avuca gelen bir oluşum niteliğiyle ilk defa varlık kazanmış bulunan Batı sendikacılığıyla, Türk sendikacılığı arasında bir mukayese yaparak sunuşumu geliştirmek amacındayım.

Batı da kuşkusuz homojen bir bütünlük değildir. Meşhur bir anekdot vardır; İngiliz Japonya'ya gitmiş "siz birbirinizi nasıl ayırt ediyorsunuz?" demiş. Hepsi birbirine benziyor. Oysa durum Japonlar açısından öyle değil. Bu defa Japon İngiliz'e sormuş: "peki siz birbirinizi nasıl ayırt ediyorsunuz?". Dışarıdan bakılınca Batı da homojen bir bütünlük taşıyor gibidir. Ama biraz içeriden bakıldığında farklılıklar olduğunda kuşku yok. Batı sendikacılığı denildiği vakit, bütün bunlara rağmen, genel bir şablon ortaya koymak mümkün. Aşağı yukarı

---

* Prof. Dr. A.Ü. SBF Öğretim Üyesi

Fransa'ya da, İngiltere'ye de, Almanya'ya da uyacak bir şablon bulmak mümkün.

Herhalde özetle şunu söylememiz yanlış olmayacaktır. Batıda önce sanayi devrimi olmuştur, sanayi devrimi sonrası işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Ücretli işçiler faal nüfus içerisinde ağırlıklı bir kesim oluşturmaya başlamıştır. Sonra oluşan bu işçi hareketi iki amacı gerçekleştirmek üzere yola çıkmıştır. Birincisi sendikalaşmak, ikincisi ise demokrasiyi hayata geçirmek. Bunu ben işçi arkadaşlarla sohbetlerimde şuna benzetiyorum: Bir civciv yumurtasının kabuğunu kırıp dünyaya ayak bastığı vakit, yeryüzüne gözlerini açtığı vakit, iki şey yapar. Önce ezilmemek için kanatlanıp uçmak ihtiyacı içerisinde olur, bu sendikalaşmak oluyor. Sonra kendisine güvenli bir yuva hazırlığı içerisinde girer, bu da demokratikleşme oluyor. Çünkü demokrasi, sendikacılığı da içerisinde barındıran güvenli bir korunaktır. Karşılık olarak, demokrasiyi gerçekleştiren unsurlar arasında da sendikacılığın çok önemli bir yeri olduğunda kuşku yoktur.

Bu şemayı Türkiye'ye uyguladığımız vakit bazı farklılıklar görüyoruz. Bunları, en azından belli başlıklar itibariyle, huzurunuzda tek tek irdelemek istiyorum.

Sanayileşme ile sendikalaşma arasındaki ilişkiye baktığımız vakit, Türkiye ile belli başlı Batı ülkeleri arasında bazı farklılıklar görülebilir. Batı ülkelerinde, mesela Fransa'da sendika hakkı 1864'te meşruiyet kazanmıştır. Kuşkusuz bazı gidiş gelişler olmuştur; ama sendikacılığın ilk olarak yasal hak kazanması bu tarihte olmuştur. İngiltere'de 1824'te sendikalar yasal olarak tanınmıştır. Diğer sanayileşmiş ülkelerde de beş aşağı on yukarı bunlara yakın tarihlerde sendikacılık doğmuştur.

Bizde sendikacılığın doğuş tarihi olarak bir tespit yapmak gerekirse, ya İkinci Dünya Savaşı sonrasını belirlememiz lazım (1947 Sendikalar Yasasının çıkması, 1946 Cemiyetler Kanununun tadili), ya da 1961 Anayasasının yürürlüğe girdiği tarihi kabul etmemiz gerektir. Ülkemizin o tarihlerdeki sosyo-ekonomik yapıma baktığımız vakit, başlıca Batı ülkelerinde sendika hakkının yasallık kazandığı yıllarda (1864 Fransa'sında veya 1824 İngiltere'sinde) gerçekleşmiş olan sanayileşme düzeyinin bizde yaklaşık bir asır soma ulaşılandan çok daha ileri düzeyde olduğunu görürüz. Sanayileşmenin göstergesi olan ölçütlerden hareketle bunu söyleyebiliyoruz. Örneğin toplam üretim içerisinde

sanayi kesiminin payma veya ücretli işçilerin faal nüfus içindeki payma baktığımız vakit, oralarda sanayileşme, 100-150 sene öncesinde bile bizden daha ileri durumda. Demek oluyor ki Türkiye'de sendikacılık, sanayileşmenin Batıdaki kadar gelişim göstermediği bir ortamda ilk doğuşunu yapmıştır. Doğmuş mudur? Doğmamış mıdır? O da tartışılır; çünkü bu konuda doğum da görelî bir kavramdır. Gene de bizdeki 1947 ve 1961 tarihlerinde kaydedilen gelişmeleri, 1864 Fransa'sı ve 1824 İngiltere'sine benzer bir durum olarak değerlendirmek yanlış görünmemektedir.

Bu bir farktır ve zannediyorum 12 Mart'ı yapan komutanların başı olan Orgeneral Tağmaç'ın "Türkiye'de sosyal gelişme ekonomik gelişmenin önüne geçmiştir" derken ifade ettiği durum da bir yönüyle budur. Böyle bir farklılık var.

İkinci farklılık, demokratikleşme ile sendikalaşma arasındaki ilişkide kendisini göstermektedir. Batıda, biraz önce yumurtasının kabuğunu kırıp dünyaya gözlerini açan kuş örneğiyle ifade ettiğim üzere, demokratikleşme olgusunun gerisinde başlıca belirleyici unsur olarak sendikalar vardır. Mesela İngiltere'de, 19. yüzyıl boyunca, hatta daha öncesinde varlık kazanmış olan, seçme seçilme hakkının tüm yurttaşları kapsayacak bir boyut kazanması mücadelesinde, Çartist hareket en başta gelen unsuru oluşturmuştur. Çartist hareket, çok önemli kanadı itibarıyla aynı zamanda sendikacılığa başlangıç oluşturacak bir emekçi hareketi niteliği taşır. Fransa'da 1848 Anayasasıyla, seçme seçilme hakkının tüm yurttaşları kapsayan bir bütünlüğe ulaştırılması mücadelesinde de benzer bir duruma tanık olmaktadır. Fransa'da, 1848 Anayasası'nın hayata geçirilmesi sürecinde de, ona ortam hazırlayan 1848 devriminde de ünlü Louis Blanc'ın ideolojik açıdan önderlik ettiği işçi hareketinin belirleyici bir önemi görülmüştür. Bu örnekleri artırmak mümkündür. Sadece seçme seçilme hakkı açısından değil, demokrasinin doğuşu, gelişimi, korunması aşamalarında da bu ülkelerde, işçi hareketinin belirleyici bir rol oynamış olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye'de ise süreç bunun tersidir. Bütün dönemler boyunca, demokratikleşmeyi sendikalaşma belirlemiştir demenin çok uzağındayız. Bu bizdeki sendikacılığın, batıya kıyasla geri veya ileri olmasından öte, nesnel birtakım oluşumların ve koşulların doğal sonucudur. Örneğin, bizdeki demokratikleşmenin önemli dönemeçlerinden bir tanesi, 1908 II. Meşrutiyet hareketidir. 1908'de II.

Meşrutiyetin ilanında işçi hareketinin yeri nedir diye araştırırsak, herhalde çok önemsiz bazı kıpırdanmalardan başka bir şey bulmamız mümkün değildir. II. Meşrutiyet, esas olarak ikinci Cumhuriyetçilerin diliyle Jakobenlerin hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Asker sivil bürokrat aydın kesimlerin oluşturduğu küçük burjuvazinin radikal ilerici kanadının eseridir. İşçi hareketinin buradaki belirleyici rolü önemsizdir. Her şeyden önce güçlü bir işçi sınıfı doğmuş değildir. Buna karşılık, II. Meşrutiyetin oluşumuyla birlikte, işçi hareketinde ve sendikacılıkta, grev olaylarında ani bir canlanmaya tanık olmaktadır. O dönemin işçi önderleri, II. Meşrutiyetin ilanını, "şems-i hürriyetin tülüü" (hürriyet güneşinin doğuşu) olarak heyecanla karşılamışlardır. Ülkemizde demokratikleşme yönündeki kazanımların gerisinde işçi hareketinin varlığı tartışılabilir, ama her demokratikleşme hareketinin işçi hareketine belirgin bir canlılık kazandırdığına dair pek çok örnek verilebilir. II. Meşrutiyet, bunlardan önemli bir tanesidir.

Bu dönemeçlerin hepsini tek tek görmek mümkün değil. Örneğin, 1961 Anayasasına vücut veren 27 Mayıs hareketini ve öncesini ele alalım. 27 Mayıs'ın devirdiği iktidar, bizdeki sendikaları ve sendikalarımızın üst konfederasyonunu uyumlu bir çizgiye sokabilmiştir. Yani, 27 Mayıs'ın ortaya çıkmasında ve bir demokratikleşme hareketi olarak 1961 Anayasasının biçimlenmesinde sendikaların belirleyici bir rolünden söz etmek mümkün değildir. Buna karşılık, 1961 Anayasasının vücut bulmasıyla birlikte işçi hareketinde ani bir canlanmanın ortaya çıktığı bilinen bir gerçektir. Bu dönemde görülen, Kavel grevi, fakara Tahir namıyla tanınan yapı işçileri sendikasının lideri Tahir Öztürk'ün düzenlediği "açların yürüyüşü" hareketi, Türkiye tarihinde daha önce görülmemiş türde oluşumlardan ve 27 Mayıs'ın hemen ertesinde adeta bir patlama halinde ortaya çıkmaya başlamışlardır.

Şöyle bir tespit yapmak da mümkün. İlginçtir, II. Meşrutiyetin sendikacıları "şems-i hürriyetin tülüü"nden bahsetmiyorlardı. 27 Mayıs'ın ertesinde de Türk-İş temsilcileri "inkılab güneşinin doğuşu"ndan duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir. Görülüyor ki aradaki fark, sözcüklerin Arapça ve Türkçe olmasından veya biraz daha Türkçe olmasından ibarettir. 1908'in adeta bire bir benzeri bir durumla karşı karşıya gelmişizdir.

Batı ile aramızdaki bir diğer fark da demokratik yaşamın önemli bir unsuru olarak parti-sendika ilişkisinde kendisini göstermektedir. Batı ülkelerinde ana hatlarıyla önce işçi hareketi ve sendikalar ortaya çıkmıştır; sonra, onların temelinde bazı siyasi partiler vücut bulmuştur. Bunun en tipik örneği, İngiliz İşçi Partisidir. İngiliz İşçi Partisi, 12 Şubat 1906 'da kurulmuş, fakat sendikacılığın doğuşu, en üst kuruluş olarak TUC'un ortaya çıkışı, çok daha eski tarihlerde gerçekleşmiştir. TUC, 1868'de kurulmuştur. Türkiye'de ise önce siyasiler partiler vardır ve ardından, siyasi partilerin biçimlendirdiği sendikalar kurulmuştur demek veyahut onların gölgesinde ortaya çıkan sendikal oluşumlardan söz etmek yanlış görünmüyor.

2. Dünya harbi sonrasında, 1946'da Cemiyetler Kanununda değişiklik yapıp sınıf esasma dayalı cemiyet kurmak yasaktır hükmü kaldırılınca, çok partili rejime geçişin hemen ardından, o zamanki sendika dergilerinden bir tanesindeki ifadeyle "yerden mantar biter gibi sendikalar" kurulmaya başlamıştır. 1946-1947 arasındaki bir yıllık dönemde kurulan bu sendikalar, geniş ölçüde mevcut iki siyasal partinin etkisi altındadır. O tarihte, sendikal oluşumlar üzerinde etkili olan iki siyasi parti vardır; birisi Şefik Hüsnü'nün partisi, diğeri Esat Adil'in partisi. Yani sendikacılık, esas olarak belli bazı siyasi partilerin etkisi altında doğmuş ve biçimlenmiştir. İsmet Paşayı telaşlandıran da bu olmuştur. Aralık 1946'da bu oluşumlara sıkıyönetim eliyle son verilmiş, 1947 Sendikalar Kanunu ile çizilen belli surlar çerçevesinde bir sendikacılığın oluşumuna olanak tanınmıştır.

1947 tarihli Sendikalar Kanununun yürürlükte olduğu dönemde de durum farklı değildir. Bir tarafta CHP işçi büroları marifetiyle (başında Sabahattin Selek, Rebiî Barkın vardır) işçi hareketini kendi meşrebine uygun bir çizgiye çekmek ve CHP'ye yakın sendika başkanları üretmek için çaba göstermiştir ve bunda önemli ölçüde başarılı olmuştur. Yakın zamana kadar Türkiye sendikacılığına yön vermiş olarak Seyfi Demirsoy gibi, Şaban Yıldız gibi bir çok sendikacı, bu işçi bürolarının -tabiri caizse- tezgahından geçmiş liderlerdir. Diğer taraftan, Demokrat Parti de sendika hareketinin bir bölümü üzerinde etkilidir. DP, 1950'lere doğru, başında "hür" nitelemesi taşıyan sendikalar oluşturmuştur. Hür Mensucat İşçileri Sendikası gibi. 1950'ye böyle girilmiştir. 1960'lara doğru ise DP iktidarı, sendikaları Vatan Cephesi Ocakları marifetiyle önemli ölçüde biçimlendirmiş, yönlendirmiştir.

İlginçtir, bizdeki İşçi Partisi, 1961'de, İngiliz İşçi Partisiyle aynı ay ve günde, 12 Şubatta kurulmuştur. İngiliz İşçi Partisi, 12 Şubat 1906'da kurulmuştur. Garip bir rastlantı herhalde. Türkiye İşçi Partisi, 12 Şubatta kurulmuş, kuruluş dilekçesi 13 Şubatta verilmiştir.

Türkiye İşçi Partisinin etki alanındaki bir sendikal örgüt olarak DİSK 1967'de kurulmuştur. İngiltere'nin tersi olan bir durum vardır. Orada önce sendikalar, sonra İşçi Partisi kurulmuştur. Bizde ise önce İşçi Partisi kurulmuş, İşçi Partisinin önyak oluşu DİSK daha sonra kurulmuştur.

Benzer bir durum Hak-İş ve MİSK açısından da söz konusudur. Her iki konfederasyon da daha önce kurulmuş bulunan belli bir siyasal partinin sendikal alandaki izdüşümü gibi doğmuş ve biçimlenmiştir. 1970'de kurulan MİSK üzerinde MHP'nin, 1976'da kurulan Hak-İş üzerinde ise MSP'ni ve daha sonra onun devamı olarak kurulan partilerin etkileri belirgindir.

Hiç şüphe yok ki Türk-İş konusunda da Türkiye'nin belirleyici önemi olan büyük partilerinin ve özellikle iktidar partilerinin etkileri, değişik dönemlerde değişik biçimlerde kendisini göstermiştir.

Sendikacılığın gelişim süreci bakımından, Batı ile aramızda mevcut bulunan bir fark da sendikal mevzuatın rolü konusunda kendisini gösterir. Batı'da önce sendikalar kurulmuş, gelişmiş; ardından, belli bazı mücadelelerin ürünü olarak ve belli bazı bedeller karşılığında sendikal hak ve özgürlükler mevzuatta yer bulabilmiştir. Bizde ise önce mevzuat doğmuş; ardından sendikalar ortaya çıkmıştı demek daha doğrudur. Kuşkusuz, bizde de işçiler, mevzuat yoluyla sağlanan sendikal hakların bedelini er veya geç ödemek zorunda kalmışlardır veya kalmaktadırlar.

Bir diğer fark da sınıf bilinci meselesinde kendini gösteriyor. Bu, pek çoğumuzun dikkatini çekmiş olan ve çoğumuzun dilimizden düşürmediğimiz bir durumdur. Türk sendikacılığı sınıf bilinci temelinde değil... Avrupa sendikacılığı sınıf bilinci temelinde oluşmuştur vs. denilir. Bunun gerisinde de bazı nesnel tarihsel koşullar yatmaktadır. Batı'da, tarihsel olarak sendikaları ve işçi hareketini sınıf gerçeğiyle yüz yüze getiren, burjuvazi ve aristokrasi arasındaki sınıf mücadelesi olmuştur. Yani aristokrasiyi tahtından indiren yeni varlıklı sınıf olarak burjuvazi, bu mücadelesinde işçi sınıfını da yedeğine almak suretiyle, onu politika arenasına dahil etmiştir ve böylece işçiler safında da sınıf bilincinin doğmasına katkı sağlamıştır. Türkiye bu yapıda değildir.

Türkiye'de sendikacılık ortaya çıktığı zaman aristokrasi yoktur. Atatürk padişahlığa son verdiği zaman ve yeni Türkiye'yi kurduğu zaman "sınıfsız, imtiyazsız kaynaşmış bir kitleyiz" dediği vakit, hiç de garip kaçmamaktadır. Çünkü hakikaten o dönem, İzmir İktisat Kongresindeki ifadesiyle "hepimiz zavallı bir halkız" nitelemesine uyan bir dönemdir. Ve bu yapı, Batıdaki anlamda bir bilinç olgusunun ortaya çıkmasını mümkün kılan koşullar ortaya çıkarmamıştır.

Türkiye, belki garip gelecektir ama, bu yönüyle en çok Amerika'ya benzemektedir. Çünkü Amerika'da da işçi hareketi aristokrasiyle tanışmamıştır. Amerika bağımsızlığını elde ettiği vakit, kral, kraliçe hepsi öbür tarafta kalmıştır. Ve Amerika Türkiye gibi bu anlamda sınıfsız bir toplumdur. Sınıf olgusuyla bu anlamda karşılaşmamıştır. Elbette ki Amerika'da kapitalist sisteme özgü sınıflı toplum yapısı başından itibaren vardır. Ancak, aristokrasi ve burjuvazi arasındaki çelişkidен kaynaklanan bir sınıf mücadelesine sahne olmamıştır. Amerika'da sınıf bilinci unsuruna dayanmayan bir sendikacılık hareketinin ortaya çıkmış olmasının da, başka bazı faktörlerin yanı sıra, bu durumun bir sonucu olduğu düşünülebilir.

Kuşkusuz, ülkemizde de daha sonraki dönemlerde, toplumsal gelişmenin doğal sonucu olarak başka tür söylemlerin ortaya çıktığı ve "sınıfsız, imtiyazsız kaynaşmış bir kitleyiz" sözünün Mustafa Kemal dönemindeki gibi inandırıcı olmamaya başladığı görülür. Çünkü toplumsal yapı değişime uğramıştır, toplum farklı bir toplumdur.

Bu açıdan bakıldığında, 1980'ler kuşku yok ki çok önemli bir dönüm noktasıdır. Sadece Türkiye açısından değil, dünya açısından da bir dönüm noktasıdır. Küreselleşme, Yeni Dünya Düzeni ve hepsinin gerisinde yatan neo-liberal tirmanış, bütün toplumlara ve tarihe damgasını vurmuştur. 1970'lerin ortasında Friedman'ın Nobel ödülünü alması, bu dönüm noktasının ilk habercisi olmuştur. Thatcher'in, Reagan'ın iktidarı... ve nihayet Türkiye'de 24 Ocak kararları ve 12 Eylül, bu sürecin evrensel boyuttaki yansımalarının ifadesi olarak kendisini göstermiştir.

Şu noktanın önemli olduğunu sanıyorum: Burada, TİSK'in işçi sendikalarıyla birlikte yer alması, yalnızca, İstanbul Üniversitesinin birleştirici atmosferinden kaynaklanmadığını düşünüyorum. İçinde yaşadığımız dönemde sermayenin belli bir kesimini işçi ve emekçi

kesimlerle kader birliğine sürükleyen bir gelişme ortaya çıkmıştır. O da nedir? Sermaye; küreselleşme, neo-liberalizm ve Yeni Dünya Düzeni koşullarında bir dönüşüme uğramaktadır.. Bu dönüşümün sonuçları sermayenin bütün kesimleri açısından aynı şeyi ifade etmemektedir. Mevcut dönüşüm, evrensel boyutta öncelikle tekelleşme olarak kendisini gösteriyor. Bununla bağlantılı olarak, küçük orta sermayenin silinmesi biçiminde ifadesini buluyor. Sermayenin silinme yönünde baskı altında kalan kesimleri, aşağıdan yukarıya doğru genişlemektedir. Baskı altında kalan sermaye kesimi, son zamanlarda sıkça kullanılan bir deyimle reel sermaye olarak ifade edilen kesimdir. Bu kesim, aslında üreten, istihdam alanları yaratan sermaye olarak ifade edeceğimiz kesimdir. Bu kesim, artık işçi-işveren veyahut emek-sermaye ilişkileri tablosunu tümüyle değiştiren oluşumların ve dönüşümlerin sonucu olarak, kendisini farklı bir konumda hisseder olmuştur.

Bunu şöyle somutlaştırabiliriz: 19. yüzyılda ve yakın zamanlara gelinceye kadar emek-sermaye ilişkisi denildiğinde, toplu sözleşme masasının bir tarafında oturan işçilerle öbür tarafından oturan işverenler akla geliyordu. Şema basitti. Şimdi bambaşka bir tabloyla karşı karşıyayız. Ve asıl büyük çelişki bunların ikisini de karşısına alan bir başka oluşumun devasallaşmasıyla kendisini göstermektedir. O nedir? İşte o, reel sermayenin dışında bir şeydir.

Çek Cumhurbaşkanı Vacklav Havel, Türkiye'ye geldiği zaman bunu çok çarpıcı bir biçimde ifade etti. Ona atıfta bulunuşumun sebebi, Türkiye'yle sınırlı olmayan bir durumla karşı karşıya olmamızdandır. Bu insanlar –demektedir Havel- bilgisayarlarının başına oturuyor, parasını ışık hızıyla yeryüzünde borsadan borsaya dolaştırıyorlar ve asıl aslan payını onlar alıyorlar. Böylece, Yeni Dünya Düzeninde, sermayenin devleti küçültmesi ve ortadan kaldırması doğrultusunda sağlanan gelişme, üretmeden, istihdam olanakları yaratmadan kâr elde etme lüksüne erişmiş bir kesim ortaya çıkarmaktadır. Buna da spekülâtif sermaye dendiği malumunuzdur. Ve bu da Türkiye ile sınırlı bir durum değildir.

İstanbul Sanayi Odası araştırma yayınlıyor; görülüyor ki ülkemizdeki 500 en büyük firmanın kazancının önemli bir kısmı, neredeyse %100'ü , "sınai faaliyet dışı" gelirdir. Smai faaliyet içi gelir, toplam içinde çok cüzi bir pay işgal etmektedir. Demek ki smai faaliyet dışı kâr elde edenler diye bir kesim büyüyor.

Bu durumun Türkiye ile sınırlı olmadığını belirtmek için şunu söyleyeyim: Rakamlar ortada; her gün katrilyonlarca para, ışık hızıyla, o borsa senin bu borsa benim, dünyayı dolaşiyor. B paranın çok az bir kısmı gerçek mal hizmet alımı için kullanılıyor. %90'a varan kısmı, tamamen spekülasyon amaçlı ve üretmeden, istihdam yaratmadan kâr elde etme amacıyla el değiştiriyor.

Bu duruma karşı yükselen şikâyetler, Türkiye'de somut bir biçimde reel sermaye kesimleri tarafından dile getirilmiştir. İstanbul Sanayi Odasının eski başkanı sayın Memduh Hacıoğlu, 29.7.1993 tarihinde ülkenin kaymağım yiyen ve sayıları bini bulan rantiyeye ailelerinin varlığından söz etmiştir. 1980 sonrasında "bugüne kadar biz ağladık, artık biz güleceğiz" gibi söylemler basma intikal etmesine rağmen, çok sürmemiş, şikâyetler hızla büyümüştür. Sayın Halit Narin, 28 Kasım 1988 tarihinde, 6 en büyük bankanın 6 aylık kârların toplamının 100 en büyük şirketin yıllık kazançlarının toplamından daha büyük olduğunu ifade etmiştir. Bu elbette ki korkunç bir oransızlıktır.

Kısacası, 1990 sonrasında koşulları, klasik emek-sermaye ilişkisi tablosunu kökten değiştirmiştir. Geleneksel emek-sermaye ilişkisinin yerine Atatürk'ün işaret ettiği, küresel düzeyde sömürgeci güçlerle mazlum milletler arasındaki ilişkisinin ağırlık kazandığı bir tablo ortaya çıkmaya başlamıştır. Bir tarafta, Vaclav Havel'in ve sayın Hacıoğlu'nun işaret ettiği spekülasyon kârları sayesinde dünya çapında devasa büyüklüklere hükmeden bir azınlık; öbür tarafta da yalnız çalışanları değil, reel sermayenin en alttakilerinden başlamak suretiyle giderek genişleyen bir kesimini de içine alan, büyük çoğunluk!

Sözümü böyle bağlayayım, sayın başkan.

Teşekkürler.

